

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น มิได้หมายความว่าเฉพาะสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เท่านั้น แต่ยังหมายถึง สิ่งแวดล้อมทางสังคม อันรวมถึงกลุ่มบุคคล สถาบันสังคม แบบอย่างทางวัฒนธรรม และ กระบวนการทางวัฒนธรรม ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางสังคมนี้ มีนัยต่อการ เช่น (๑) เป็นแหล่งพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยทำให้ชีวิตอยู่รอด ถ้าปราศจากกลุ่มคน มนุษย์ไม่สามารถเกิดมา มีชีวิตอยู่รอดได้ (๒) ช่วยกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกัน ได้อย่างเหมาะสม สถาบันสังคมแต่ละอย่าง ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันเศรษฐกิจสถาบันศาสนา สถาบันการเมือง และสถาบันการศึกษา ต่างก็มีความสำคัญในแง่ที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบ ความสัมพันธ์ระหว่าง สมาชิกในสถาบันเดียวกันและต่างสถาบัน กล่าวคือ แต่ละสถาบันก็มีระเบียบ กำหนดบทบาทและสถานภาพของบุคคล แตกต่างกันไป ขณะเดียวกันก็มี การแนะนำบทบาทที่ถูกต้องให้แก่สมาชิกในแต่ละสถานภาพด้วย เช่น กำหนดบทบาทของครูกับนักเรียน ผู้กำกับ ผู้อยู่ได้บังคับบัญชา เป็นต้น (๓) ช่วยกำหนดวิถีชีวิต ค่านิยม และทัศนคติต่าง ๆ วัฒนธรรมในฐานะที่เป็น สิ่งแวดล้อมทางสังคม อย่างหนึ่ง มีบทบาทสำคัญยิ่ง ในการกำหนดวางรูปแบบวิถีชีวิต รวมทั้ง ค่านิยมและทัศนคติ วัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งสะสมมานาน เป็นที่ยอมรับร่วมกันระหว่างสมาชิก ดังนั้น ยังมีอิทธิพลต่อบุคคลเป็นอย่างมาก ความสำคัญของวัฒนธรรมนี้ อาจเห็นได้ในบทบาทที่วัฒนธรรม มีต่อสังคม และชีวิตในด้านอื่น ๆ อีก เช่น เป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ ควบคุมความประพฤติของ สมาชิก ทำให้สมาชิกเป็นปึกแผ่น ช่วยหล่อหลอมอุปนิสัยใจคอของบุคคล และช่วยสนองตอบความต้องการในขั้นสูงขึ้นไปอีกทางจิตวิญญาณและทางอุดมคติในบรรดาสังคมสิ่งแวดล้อมทางสังคม*

เรื่องของมนุษย์กับสิ่งที่มนุษย์ผลิตออกมานั้นเอง กลุ่มมนุษย์จัดเป็นสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นกัลยาณมิตร และอกัลยาณมิตร ตามหลักพระพุทธศาสนา สิ่งแวดล้อมที่เป็นกัลยาณมิตร เป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่จำเป็น และมีคุณประโยชน์ยิ่ง สำหรับการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าแก่สังคม ลักษณะสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่เป็นมนุษย์ในฐานะเป็นกัลยาณมิตร พอสรุปได้ว่า (๑) ช่วยเหลือป้องกันมิตรสหาย เมื่อมีความประมาท (๒) ไม่ทอดทิ้งกันและกัน (๓) แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ (๔) มีความจริงใจ

* ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑๑.

ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางสังคม ปัจจุบันนี้ พบว่า สิ่งแวดล้อมกำลังเผชิญกับปัญหาหลายอย่าง ซึ่งปรากฏตัวออกมาในรูปของ ปัญหาสังคมทั้งหลายนั่นเอง เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน ปัญหาการจราจร รวมทั้งปัญหาการเมือง และการศึกษาที่ปรากฏออกมาในลักษณะต่างๆ เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวมานี้ หากวิเคราะห์โดยละเอียดแล้วมีสาเหตุมาจาก บุคคล นั้นเอง เป็นส่วนใหญ่ อาจจะมีสาเหตุจากแหล่งอื่นบ้าง ที่อยู่นอกเหนือจากการควบคุมของคน แต่ก็เป็นส่วนน้อย บุคคลที่เป็นตัวก่อปัญหานี้ เรียกว่า เป็นอภิลักษณ์มิตรบ้าง ปาปมิตรบ้าง มีลักษณะตรงข้ามกับ อภิลักษณ์มิตร กลุ่มบุคคลที่มีลักษณะเป็นปัญหา และก่อปัญหาแก่สังคมนี้ หากเป็นคนใกล้ชิด จะมีลักษณะดังนี้ ชอบประจบสอพลอ มุ่งเอาแต่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่มีความจริงใจ มักจะทอดทิ้งเมื่อไม่มีประโยชน์ หรือจะพาตัวให้เดือดร้อนไปด้วยมักพาไปในทางเลื่อมเสีย และต่อหน้ายกย่องลับหลังนินทา หรือวิจารณ์ในทางเลื่อมเสีย บุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมทางสังคมนี้ มักจะเป็นคนประเภทคนทุศีลอาจทำให้คนที่อยู่ใกล้ชิดเสียหายไม่เจริญก้าวหน้า และเป็นที่รังเกียจแก่คนอื่น วิธีแก้ไขปัญหาสังคมสิ่งแวดล้อมทางสังคม พุทธศาสนาสอนว่าเหตุเกิดจากอะไร ควรดับที่ต้นเหตุ นั้น ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นลูกโซ่ตามมา ก็จะค่อยๆ บรรเทาลงไปได้ดังที่ทราบกันดีแล้วว่า ตัวคน สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง ที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมทางสังคมก็คือ มนุษย์ หรือ คน เพราะมนุษย์เป็นผู้ก่อให้เกิดมลภาวะของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มนุษย์เป็นผู้ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายในสังคม มนุษย์เป็นผู้ก่อให้เกิดการล่วงละเมิด และเสียดสีเบียดเบียนทางธรรมชาติและทางสังคม ดังนั้น การแก้ปัญหาอันดับแรก คือ ต้องแก้ที่ตัวบุคคล และการแก้ปัญหาลักษณะนี้ก็คือ การที่จิตใจและอุปนิสัยใจคอของบุคคลเสียก่อน^๒

พุทธศาสนา ยังเน้นการพัฒนาบุคคลให้มีจิตใจที่ดี สุขภาพที่ดี มีความรับผิดชอบ ตระหนักถึงภารกิจ หน้าที่ที่จะต้องทำ รู้จักแยกแยะว่า อะไรผิดอะไรถูก นั่นก็คือ การสร้างบุคคลให้มีจิตใจที่เป็นสัมมาทิฐิ สติทั้งมิจนาคทิฐิทั้งมวลออกไป ผู้ที่จะต้องปฏิบัติตน ให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่สังคม อันดับแรกคือ ผู้นำสังคม ในระดับต่าง ๆ ถ้าหากผู้นำสังคมทั้งหลาย ปฏิบัติงานให้เป็นตัวอย่างแก่สิ่งแวดล้อมที่ดี ทำตนเป็นอภิลักษณ์มิตรอย่างจริงจังแล้ว คนอื่นก็จะปฏิบัติตาม ในแต่ละสถาบันของสังคมก็มีผู้นำ ซึ่งได้รับการยกย่องจากสมาชิก^๓

การที่พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมอย่างนี้ คงไม่ใช่เรื่องบังเอิญ และไม่ใช่เรื่องที่ไม่มีความสำคัญเสียทีเดียว แต่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นโดยความจงใจและมีนัยสำคัญ

^๒ อินตา ศิริวรรณ, พระพุทธศาสนากับสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๕๐), หน้า ๕๐ – ๕๑.

^๓ พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ, พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๖.

สถานที่ที่สมบูรณ์ด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สถานที่เช่นใดเหมาะแก่การที่จะบำเพ็ญธรรมทำความดีเพื่อความงอกงามด้านจิตใจ เหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธองค์จึงเกิดขึ้นเฉพาะในสถานที่ที่มีความสมบูรณ์ด้วยสภาพแวดล้อมเชิงนิเวศวิทยาและหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นคำสอนที่นอกจากมุ่งเพื่อดับทุกข์โดยตรงแล้ว ยังมีคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมากมาย แตกต่างกันไปในแต่ละกรณีพระพุทธเจ้าก็มีวิธีคิด วิธีการปฏิบัติการจัดการเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างน่าสนใจในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนโดยไม่เกิดปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อมอันเป็นมรดกทางธรรมชาติ^๔

ปัจจุบันนี้เป็นยุคที่กำลังเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ได้มีนักวิชาการจำนวนมากพยายามแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวกันอย่างกว้างขวาง เพื่อจะช่วยกันยุติปัญหาดังกล่าว การศึกษาถึงเรื่องการศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมก็เป็นแนวทางหนึ่งที่ผู้ศึกษาวิจัยมีความสนใจเป็นอย่างมากเพื่อจะเข้าใจถึงแนวทางการแก้ปัญหาและพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางสังคมโดยใช้หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาและการนำหลักการดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยเชื่อว่าจะเป็นแนวทางหนึ่งในการช่วยแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในขณะนี้ได้และเป็นแนวทางของการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เจริญก้าวหน้าและอยู่คู่กับสังคมไทยได้เป็นอย่างดีซึ่งประชาชนสามารถพึงพาอาศัยได้สืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องศึกษาการศึกษาหลักพุทธธรรมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในครั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ดังนี้

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อม
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักพุทธธรรมแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

^๔ พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ), ตำรวจสภาพแวดล้อมเชิงนิเวศวิทยาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างไร

๑.๓.๓ แนวทางการนำหลักพุทธธรรมแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

๑.๖.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหามุ่งศึกษาตามขอบเขตวัตถุประสงค์ คือ (๑) ศึกษาถึงเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมทางสังคม (๒) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางสังคม และ (๓) ศึกษาแนวทางการนำหลักพุทธธรรมแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมทางสังคม

๑.๖.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าในเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก จากพระวินัยปิฎกและสุตตันตปิฎก และเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณกรรม งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือตำรา และผลงานของนักวิชาการทางด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ และมีอิทธิพลต่อความรู้สึกและการกระทำกิจกรรมในการดำเนินชีวิตในรูปแบบต่างๆ ของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในสังคมโดยยึดหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีความเป็นธรรมชาติที่สุด

การพัฒนาสิ่งแวดล้อม หมายถึง การพัฒนานำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน จนกระทั่งทำให้สภาวะสิ่งแวดล้อมมีเปลี่ยนแปลงไปอย่างที่ดีตามธรรมชาติ

การนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม หมายถึง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินการพัฒนารักษาสิ่งแวดล้อมให้ดีและถูกต้องตามหลักธรรมชาติที่พระพุทธศาสนากำหนดไว้และทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สุดและทำให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยยึดหลักการและวิธีการทางพระพุทธศาสนาโดยแท้จริง

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมเกี่ยวกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

๑.๖.๑ พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือคนไทยกับป่า ได้ชี้ให้เห็นถึงความลึกซึ้งของพระพุทธเจ้าและพระสาวก ที่ได้ทรงตรัสถึงความงามของสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ คุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์ ทั้งคุณค่าทางกายภาพทางจิตใจและคุณค่าทำให้มองเห็นเป็นความจริง มนุษย์ควรมีความกตัญญูทวนเวทที่ต่อสิ่งแวดล้อมและมีแนวทางจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง ระดับจิตที่มีความสุขกับสิ่งแวดล้อม และการเข้าใจคุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อม^๕

๑.๖.๒ พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้เขียนถึงแนวทางในการจัดการป่าไม้ของพระสงฆ์ตามแนวทางแห่งพระวินัย โดยสนับสนุนให้รัฐได้ให้พระสงฆ์อยู่อาศัยอยู่ในป่าและในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติควรส่งเสริมให้นำเอาวิถีทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางของชาติในการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม^๖

๑.๖.๓ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือธรรมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแสดงแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยการเอาแนวคิดที่เกี่ยวกับเรื่องชาดกมาเชื่อมโยงความรักของมนุษย์ที่มีต่อสรรพสัตว์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา และส่งเสริมหลักธรรมในเรื่องของความรักความเมตตาไปใช้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม^๗

๑.๖.๔ พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องพระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม ได้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของศาสนธรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมความสำคัญของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของพระพุทธเจ้าและกล่าวถึงความสัมพันธ์อย่างซาบซึ้งของพระพุทธเจ้าที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ได้กล่าวถึงความสำคัญในการจัดการป่าไม้และการจัดการเรื่องน้ำของพระพุทธเจ้าและพระสาวก ระบุถึงสถานที่สิ่งแวดล้อมอันเป็นธรรมชาติที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกพักอาศัยความรักของพระพุทธเจ้าที่มีต่อพืชและสรรพสัตว์พุทธบัญญัติเกี่ยวกับพืชและสัตว์ การจัดการเกี่ยวกับที่พักอาศัยที่มุ่งความกลมกลืนกับธรรมชาติ หลักการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย กล่าวถึงการจัดการวัดในสมัยพุทธกาล ได้เน้นถึงการนำเอาหลัก พุทธธรรมกับการประการสิ่งแวดล้อมมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน โดยได้ชี้ให้เห็นถึงการจัดการ วัดสวนโมกขพลารามและการปฏิบัติตัวของหลวงปู่พุทธทาส ซึ่งได้เน้นถึงบทบาทของพระสงฆ์ กับการอนุรักษ์

^๕ พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), คนไทยกับป่า, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๓๗), หน้า ๕๔.

^๖ พระเทพเวที(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระกับป่ามีปัญหอะไร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, ในโครงการนาพิทักษ์, ๒๕๓๕, หน้า ๗๓.

^๗ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ธรรมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๓๗), หน้า ๖๒.

สิ่งแวดล้อม สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันได้เสนอแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในมิติพระพุทธศาสนาโดยอาศัยองค์ประกอบของพระพุทธศาสนา คือ ศาสนบุคคล ศาสนธรรม ศาสนวัตถุและศาสนพิธี เข้าช่วยแก้ไขปัญหา โดยเน้นให้ศาสนบุคคลมุ่งพัฒนาตนให้เข้าถึงธรรม และอยู่กับธรรมชาติอย่างกลมกลืน ศาสนธรรมก็เป็นเครื่องมือให้เห็นถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อชีวิตและปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมด้วยความรักความเมตตา มีความกตัญญูทดแทน^๔

๑.๖.๕ วินัย วีระวัฒนานนท์ และ สิวลี ศิริไล ได้กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่องศึกษาแนวคิดทางปรัชญาทางพุทธศาสนาใน ๓ ประเด็นคืออภิปรัชญา ญาณวิทยา และคุณวิทยา ได้ตั้งคำถามในประเด็นในเรื่องการเกิดขึ้นของจักรวาล โลกและมนุษย์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ธรรมชาติของมนุษย์ เป้าหมายการดำรงชีวิตของมนุษย์ การเรียนรู้ของมนุษย์ ความงามคุณค่าและเกี่ยวกับสังขธรรมทางพุทธศาสนา โดยวิธีการสัมภาษณ์ผู้รู้ทางศาสนาทั้งพระสงฆ์และฆราวาส^๕

๑.๖.๖ เนื่องน้อย บุญเนตร ได้กล่าวไว้ในหนังสือจริยศาสตร์สภาพแวดล้อม ว่าได้ศึกษาถึงแนวคิดทางปรัชญาทั้งตะวันตกและตะวันออกที่มีต่อจริยธรรมสิ่งแวดล้อม โดยในส่วนของพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงพุทธบัญญัติปรัชญา : สำนักทางศาสนาที่ยังโยงสรรพสิ่งทั่วสากล ซึ่งได้จำแนกโลกทัศน์ทางพุทธศาสนาไว้ ๕ ประการคือ

๑. ปฏิเสธความมีอยู่ของตน
๒. มนุษย์ไม่แปลกแยกจากธรรมชาติ
๓. การมองโลกแบบองค์รวม
๔. มนุษย์มิได้เป็นศูนย์กลางของโลก
๕. ไม่มีการลำดับสูงต่ำของคุณค่า
๖. การยืนยันความสำคัญของชีวิตและโลกนี้
๗. ความสัมพันธ์ทางศีลธรรมยังโยงไปสรรพสิ่งทั่วสากล
๘. ไม่แยกคุณค่าออกจากความเท็จจริง
๙. วัตถุประสงค์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับโลกธรรมชาติ^๖

^๔ พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ, **พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๕๕.

^๕ วินัย วีระวัฒนานนท์และสิวลี ศิริไล, **รายงานการศึกษาเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาตามหลักพุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑), หน้า ๗๖.

^๖ เนื่องน้อย บุญเนตร, **จริยศาสตร์สภาพแวดล้อม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๔๕.

๑.๖.๗ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์และคณะ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องพุทธเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติซึ่งได้ศึกษาถึงความสำคัญของหลักธรรมที่นำมาช่วยในการแก้ไขสิ่งแวดล้อม เช่นการจัดการป่าไม้ แหล่งน้ำ และการอนุรักษ์สัตว์ป่า เป็นต้น แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อให้งดเกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์หรือเป็นไปเพื่อสิ่งแวดล้อมก็ได้ขึ้นอยู่กับอำนาจและความปรารถนาของมนุษย์ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีความแตกต่างหรือเหมือนกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา^{๑๑}

๑.๖.๘ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ได้กล่าวไว้ในหนังสือพุทธศาสตร์กับการเยียวยาธรรมชาติเป็นหนังสือที่ได้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับการนำเอาพุทธศาสตร์ไปใช้ในการเยียวยาธรรมชาติ โดยมีการเรียกร้องให้สังคมได้เข้ามามีบทบาทในการเยียวยาธรรมชาติตามหลักแห่ง พระธรรมวินัย^{๑๒}

๑.๖.๙ นางสาวสายใจ ปิ่นแก้ว ได้กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาเรื่องขยะและน้ำเสีย สำหรับนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดเพชรบุรี พบว่าการทดสอบนัยสำคัญความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างครู กรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชนและประชาคมหมู่บ้านในภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ในด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาการอนุรักษ์ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๓}

๑.๖.๑๐ พรพจน์ พจน์พัฒนาพล ได้กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่องการจัดสภาพสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนวัดเทพนิมิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเข่งตรา เขต ๑ พบว่าการจัดสภาพสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนวัดเทพนิมิต ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านการบริหารอยู่ในระดับมากส่วนด้านอาคารสถานที่ พบว่า อยู่ระดับปานกลาง^{๑๔}

^{๑๑} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์และคณะ, *พุทธเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๕๖.

^{๑๒} สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, *พุทธศาสตร์กับการเยียวยาธรรมชาติ*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๘๔.

^{๑๓} นางสาวสายใจ ปิ่นแก้ว, "สิ่งแวดล้อมศึกษาเรื่องขยะและน้ำเสีย สำหรับนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดเพชรบุรี", *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๔๖.

^{๑๔} พรพจน์ พจน์พัฒนาพล, "การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนวัดเทพนิมิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเข่งตรา เขต ๑", *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๔๘.

๑.๖.๑๑ **ลิตำรจเอก คิลป์ สีกวด** ได้กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จังหวัดราชบุรี พบว่าการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จังหวัดราชบุรี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการมีส่วนร่วม ด้านการสร้างความตระหนักต่อปัญหา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และมีอยู่ ๓ ด้านอยู่ในระดับปานกลาง ที่มีค่าเฉลี่ยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการประเมินผล ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาการอนุรักษ์ และด้านการแนะนำเผยแพร่ความรู้^{๕๕}

๑.๖.๑๒ **จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์** ได้กล่าวไว้พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมทางสังคมว่าเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่ง ทางสังคมวิทยา พุทธศาสนาสัมพันธ์กับนิเวศวิทยา ในด้านจริยธรรมต่อธรรมชาติ โดยสนับสนุน มิให้มีการทำลายธรรมชาติ และให้พยายามรักษาสภาพธรรมชาติ ไว้ให้มาก ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนาถือว่า สิ่งที่ได้จากธรรมชาติ มีมากมายเกินกว่าจะประมาณค่าได้ ธรรมชาติให้ความสงบใจ และความรื่นรมย์แก่นมนุษย์ การใช้ชีวิตใกล้ชิดกับธรรมชาติ มีผลช่วยให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะพัฒนาความรู้สึกให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ และรู้สึกรักธรรมชาติ ธรรมชาติทำให้บุคคลมีจิตใจบริสุทธิ์ และสะอาด และให้สิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิต และนอกจากนี้ พุทธศาสนา ยังเน้นความสำคัญของบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร ซึ่งจะมีผลช่วยทำให้สิ่งแวดล้อมทางสังคม มีสภาพที่น่าอยู่ ปราศจากมลพิษทางสังคม^{๕๖}

สรุปว่า เรื่องที่ผู้วิจัยศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่น่าสนใจถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาของสิ่งแวดล้อมและรวมถึงประเด็นที่สำคัญว่ายังไม่เคยมีผู้ใดได้ศึกษาวิจัยไว้ก่อน ฉะนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษางานวิจัยเรื่องนี้มากเพื่อเป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจในการศึกษา

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

^{๕๕} ลิตำรจเอก คิลป์ สีกวด, "การศึกษาการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จังหวัดราชบุรี", วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง), ๒๕๕๐.

^{๕๖} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุตราไพศาล, ๒๕๕๐), หน้า ๕๐.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิคือ พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕

๑.๗.๒ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ วรรณคดี ตำราและหนังสือสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนทั้งศึกษาผลงานวิจัย และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

๑.๗.๓ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาจัดลำดับและอธิบายความตามหลักการและเหตุผล เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๗.๔ สรุปผลการวิจัย และ ข้อเสนอแนะ

๑.๗.๕ เสนอผลการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบปัญหาสิ่งแวดล้อม

๑.๘.๒ ทำให้ทราบหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

๑.๘.๓ ทำให้ทราบแนวทางการนำหลักพุทธธรรมแก้ไขปัญหาสังแวดล้อม